

بسم الله الرحمن الرحيم

## راهکارهای مقابله با تأثیرگذاری رسانه های بیگانه بر بنیان خانواده

استاد راهنما: سرکار خانم فاطمه خشتامن

محققین:

مهتاب صالحی

منیره کریمی

مهدیه سلیمانی

ستاره فتاحی

مدرسۀ علمیه الزهراء (س) گیلانغرب

استان کرمانشاه

پاییز ۱۴۰۳

## چکیده

در دنیای امروز، رسانه‌های بیگانه به واسطه تولید و توزیع محتوای جذاب و گاه مضر، به یکی از مؤثرترین عوامل تغییر سبک زندگی و ارزش‌های جوامع تبدیل شده‌اند. این رسانه‌ها با استفاده از تکنیک‌های پیشرفته روان‌شناختی و تبلیغاتی، بر بنیان خانواده تأثیر گذاشته و منجر به تغییر در رفتارها، تضعیف تعاملات خانوادگی و جایگزینی ارزش‌های بومی با الگوهای فرهنگی بیگانه شده‌اند. هدف این پژوهش، بررسی چالش‌های ناشی از اثرگذاری رسانه‌های بیگانه بر بنیان خانواده و ارائه راهکارهای عملی برای مقابله با این تأثیرات است. این پژوهش به دنبال شناسایی روش‌هایی است که بتواند خانواده‌ها را در برابر این تهدیدها مقاوم‌تر کند و همچنین بر اهمیت نقش خانواده، جامعه و دولت در این فرآیند تأکید دارد. روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی بوده و از منابع علمی معتبر، آمارهای جهانی و مطالعات موردی برای تحلیل اثرگذاری رسانه‌های بیگانه استفاده شده است. همچنین با استفاده از رویکرد کاربردی، راهکارهایی نظیر تقویت سواد رسانه‌ای، ترویج فرهنگ بومی از طریق رسانه‌های داخلی، مدیریت مصرف رسانه و اعمال سیاست‌های فرهنگی توسط دولت پیشنهاد شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که همکاری هماهنگ میان خانواده‌ها، نهادهای آموزشی و فرهنگی و دولت می‌تواند تأثیرات مخرب رسانه‌های بیگانه را کاهش دهد و با تقویت ارزش‌های بومی، زمینه‌ای برای حفظ و تقویت بنیان خانواده فراهم کند. این اقدامات می‌تواند نقش اساسی در توسعه اجتماعی و فرهنگی ایفا کند.

کلید واژگان: خانواده، رسانه، فرهنگ

## ۱- مقدمه

رسانه‌های بیگانه به مجموعه‌ای از رسانه‌ها اطلاق می‌شود که تحت مالکیت یا مدیریت کشورها، سازمان‌ها، یا افرادی خارج از مرزهای یک کشور قرار دارند و محتوای آنها به گونه‌ای طراحی شده است که اهداف، منافع یا دیدگاه‌های آن منابع خارجی را منعکس کند. این رسانه‌ها می‌توانند شامل شبکه‌های تلویزیونی، وبسایت‌ها، شبکه‌های اجتماعی، خبرگزاری‌ها و پلتفرم‌های دیجیتال باشند، این رسانه‌ها معمولاً از فناوری‌های پیشرفته برای دسترسی به مخاطبان جهانی استفاده می‌کنند و غالباً با اهداف سیاسی، اقتصادی یا فرهنگی خاص به فعالیت می‌پردازند. از روش‌های غیرمستقیم برای نفوذ بر باورها، ارزش‌ها و نگرش‌های مخاطبان استفاده می‌کنند و خانواده نیز، به عنوان

مهم‌ترین نهاد اجتماعی، همواره سنگ بنای رشد فرهنگی و انتقال ارزش‌های هویتی بوده است. اما در عصر حاضر، با گسترش رسانه‌های بیگانه، این نقش بنیادین به شدت مورد تهدید قرار گرفته است. این رسانه‌ها با نفوذ در زندگی روزمره، الگوهای جدیدی از سبک زندگی را تبلیغ می‌کنند که اغلب با باورهای بومی و دینی تضاد دارند. پیامد این فرآیند، تغییرات گسترده‌ای در تعاملات خانوادگی، تضعیف نقش والدین در تربیت فرزندان، و بروز بحران‌های هویتی در میان نسل جوان است. خانواده‌های ایرانی اکنون با چالش‌هایی مانند شکاف نسلی، کاهش اعتماد و وابستگی عاطفی و گرایش به فردگرایی روبرو هستند که همه این مسائل ریشه در اثرگذاری رسانه‌ها دارد.

رسانه‌های نوین از جمله شبکه‌های اجتماعی و ماهواره‌ها، تغییرات عمیقی در تعاملات خانوادگی ایجاد کرده‌اند. وابستگی زیاد به رسانه‌های دیجیتال، باعث کاهش گفت‌وگوهای عمیق میان اعضای خانواده شده و روابط عاطفی را به میزان قابل‌توجهی کاهش داده است (خالدی، ۱۳۹۵، ج ۲۳، ص ۸۷) و همچنین، شبکه‌های ماهواره‌ای الگوهای را تبلیغ می‌کنند که با سبک زندگی ایرانی-اسلامی در تضاد بوده و منجر به تغییر نگرش جوانان نسبت به نقش خانواده، ازدواج و ارزش‌های اخلاقی شده‌اند (بروجردی علوی، ۱۳۹۴، ج ۶، ص ۱۹) و همچنین، تحلیل‌ها نشان داده است که گسترش سبک زندگی مدرن و مصرف‌گرایانه از سوی رسانه‌ها، باعث کاهش تعاملات میان والدین و فرزندان و تقویت روحیه استقلال‌طلبی افراطی در جوانان شده است (اقبال، ۱۴۰۰، ج ۱، ص ۱۴۴) و رسانه‌های بیگانه با تغییر ارزش‌های فرهنگی و هویتی، نه تنها تعاملات خانوادگی را کاهش داده‌اند، بلکه زمینه‌ساز بروز بحران هویتی در میان نوجوانان شده‌اند و پرداختن به تأثیر رسانه‌های بیگانه بر بنیان خانواده ضروری است، چرا که این رسانه‌ها به‌طور مستقیم بر فرهنگ، روابط خانوادگی و هویت اجتماعی افراد تأثیر می‌گذارند. رسانه‌های بیگانه، با ترویج الگوهای فرهنگی مخالف با ارزش‌های بومی و دینی، باعث تغییرات قابل‌توجه در نگرش‌ها و رفتارهای نسل جوان می‌شوند و در نتیجه موجب بروز بحران‌های هویتی و شکاف نسلی در خانواده‌ها می‌گردند. این موضوع اهمیت ویژه‌ای در حفظ سلامت روانی و اجتماعی خانواده‌ها دارد و نیاز به بررسی و واکاوی بیشتر دارد تا از آسیب‌های احتمالی در آینده جلوگیری شود. با توجه به اهمیت زیاد تأثیر رسانه‌های بیگانه بر بنیان خانواده، پژوهش‌های زیادی در این زمینه انجام شده است. به عنوان مثال، پژوهش محمدی (۱۳۹۶) در مجله «جامعه‌شناسی ایران» بررسی کرده است که رسانه‌های خارجی و به‌ویژه شبکه‌های ماهواره‌ای چگونه نقش‌های سنتی خانواده را در جوامع ایرانی تغییر داده‌اند و موجب ایجاد بحران‌های هویتی در جوانان شده‌اند. در پژوهش دیگری، حسینی (۱۳۹۸) در «نشریه

مطالعات فرهنگی» به بررسی تأثیر فضای مجازی بر روابط خانوادگی پرداخته و نتیجه‌گیری کرده که استفاده از شبکه‌های اجتماعی به کاهش ارتباطات عاطفی و افزایش فاصله‌های اجتماعی میان اعضای خانواده منجر شده است. همچنین پژوهش جعفری و همکاران (۱۳۹۷) در «مجله روان‌شناسی اجتماعی» نشان داده است که رسانه‌های بیگانه، به‌ویژه در قالب فیلم‌ها و برنامه‌های تلویزیونی، الگوهای رفتاری جدیدی را به‌جای الگوهای سنتی معرفی کرده و تأثیرات منفی بر نگرش‌های نسل جوان نسبت به خانواده و ازدواج گذاشته‌اند. این پژوهش با تمرکز خاص بر رسانه‌های دیجیتال و فضای مجازی، به تحلیل تأثیرات غیرمستقیم رسانه‌های بیگانه بر بنیان خانواده‌های ایرانی از منظر جامعه‌شناسی و روان‌شناسی می‌پردازد. در این پژوهش، به جز بررسی الگوهای رسانه‌ای، راهکارهایی برای مقابله با این تأثیرات و حفظ انسجام درونی خانواده‌ها ارائه خواهد شد که در مطالعات قبلی کمتر به آن پرداخته شده است.

سوال اصلی در این پژوهش این است که: راهکارهای مقابله با تأثیرگذاری رسانه‌های بیگانه بر بنیان خانواده چیست؟

## **۲- تأثیرات رسانه‌های بیگانه بر خانواده**

رسانه‌های بیگانه تأثیرات گسترده‌ای بر خانواده دارند که در سه حوزه فرهنگی، اجتماعی و روان‌شناختی قابل بررسی است:

### **۲-۱ تأثیرات فرهنگی**

رسانه‌های بیگانه به عنوان ابزار قدرتمند انتقال پیام و فرهنگ، نقش مهمی در فرهنگ دارد از جمله:

#### **۲-۱-۱ تضعیف ارزش‌ها و باورهای سنتی**

این رسانه‌ها، با هدف ترویج ایدئولوژی‌ها و سبک‌های زندگی غربی، باعث تضعیف ارزش‌ها و باورهای سنتی خانواده‌ها و جوامع می‌شوند. تأثیرگذاری آن‌ها در سه زمینه اصلی قابل بررسی است: تغییرات فرهنگی، ایجاد فاصله بین نسلی و تغییر نگرش جوانان به باورهای سنتی. یکی از مهم‌ترین اثرات رسانه‌های بیگانه، کاهش تمایل به حفظ سنت‌ها و باورهای ملی و مذهبی است. این رسانه‌ها از طریق تبلیغ سبک زندگی غربی، نمادهایی را معرفی می‌کنند که به مرور زمان، جذابیت سنت‌های محلی را در نگاه مخاطبان کاهش می‌دهد. برای مثال، نمایش خانواده‌های هسته‌ای به جای

خانواده‌های گسترده، فردگرایی را به جای جمع‌گرایی ترویج می‌دهد، ترویج نمادهای غربی در رسانه‌های بیگانه، به صورت مستقیم یا غیرمستقیم، باعث کاهش تمایل نسل جوان به مشارکت در سنت‌های خانوادگی می‌شود (عزیزی، ۱۳۹۸، ص ۴۵) و تضعیف ارزش‌های سنتی توسط رسانه‌های بیگانه، ساختار خانواده را دستخوش تغییر می‌کند. با کاهش ارزش‌های مشترک میان اعضای خانواده، میزان تعامل و همبستگی خانوادگی کاهش می‌یابد. برای مثال، تبلیغ آزادی بی‌حد و مرز در رفتارهای فردی، گاه باعث تضعیف نقش‌های سنتی در خانواده می‌شود. در نتیجه، نه تنها شکاف نسلی افزایش می‌یابد، بلکه تعارضات میان والدین و فرزندان نیز بیشتر می‌شود. نمایش ارزش‌های متضاد با فرهنگ ایرانی، همچون عادی‌سازی روابط غیررسمی و کاهش اهمیت ازدواج، سبب کاهش انسجام خانواده‌های ایرانی شده است (زاهدی، ۱۳۹۷، ص ۶۸).

## ۲-۱-۲ تغییر در الگوهای رفتاری

رسانه‌های بیگانه با تبلیغ فرهنگ مصرف‌گرایی و لذت‌جویی از طریق کالا و خدمات، الگوهای رفتاری را تغییر می‌دهند. این رسانه‌ها به‌ویژه از طریق تبلیغات و نمایش‌های سینمایی، افراد را به سمت مصرف بیش از حد کالاهای خارجی سوق می‌دهند. این تبلیغات ضمن نشان دادن سبک زندگی تجملاتی، تلاش می‌کنند تا مصرف کالاهای برند و محصولات لوکس را به عنوان نشانه‌ای از موفقیت اجتماعی و فردی معرفی کنند. مصرف‌گرایی در این رسانه‌ها به عنوان یک ابزار برای ارتقاء موقعیت اجتماعی و فردی نشان داده می‌شود، که این امر می‌تواند به کاهش اهمیت ارزش‌های معنوی و فرهنگی در جامعه منجر شود. مصرف‌گرایی در رسانه‌های بیگانه به‌ویژه از طریق فیلم‌ها، برنامه‌های تلویزیونی و تبلیغات کالاهای لوکس در رسانه‌ها گسترش یافته است. این رسانه‌ها مخاطبان را ترغیب می‌کنند که زندگی خود را بر اساس مصرف کالاهای جدید و برندهای معروف بنا کنند، که این امر تأثیر منفی بر جامعه و به‌ویژه خانواده‌ها دارد (حسینی، ۱۳۹۶، ص ۱۰۱). پیامدهای این نوع تبلیغات در بلندمدت، افزایش وابستگی به محصولات خارجی و کاهش تولیدات داخلی است که موجب تضعیف اقتصاد بومی می‌شود و با ترویج فردگرایی به‌جای جمع‌گرایی، تأثیرات عمیقی بر روابط اجتماعی و خانوادگی دارند. در این رسانه‌ها، آزادی فردی و استقلال شخصی در اولویت قرار دارد، که به‌ویژه در نسل جوان اثرگذار است. فردگرایی به معنای تأکید بر حقوق فردی و آزادی‌های بی‌حد و مرز است که غالباً منجر به تضعیف روابط خانوادگی و اجتماعی می‌شود. در بسیاری از برنامه‌های تلویزیونی و فیلم‌های رسانه‌های بیگانه، مشاهده می‌شود که شخصیت‌ها بیشتر بر نیازها و خواسته‌های شخصی خود تأکید دارند تا منافع جمعی یا خانوادگی.

این رسانه‌ها تأثیرات منفی بسیاری بر روان‌شناسی اعضای خانواده و روابط بین آن‌ها دارند. از این رو، مقابله با این تأثیرات نیازمند برنامه‌ریزی و اقدامات مؤثری است که از جانب خانواده‌ها، نهادهای فرهنگی، آموزشی و دولت صورت گیرد. نقش خانواده‌ها در این راستا بسیار حیاتی است. خانواده‌ها باید با تقویت سواد رسانه‌ای اعضای خود، آن‌ها را نسبت به پیام‌های رسانه‌ای آگاه کرده و به استفاده صحیح از رسانه‌ها ترغیب کنند. در این مسیر، آموزش سواد رسانه‌ای می‌تواند به کودکان و نوجوانان کمک کند تا محتوای رسانه‌ای را به‌درستی تحلیل کنند و از تأثیرات منفی آن‌ها در امان بمانند. همچنین، فرهنگ‌سازی در سطح جامعه می‌تواند کمک بزرگی به مقابله با این تهدیدات کند. رسانه‌ها و نهادهای فرهنگی باید با تولید محتواهایی که به تقویت هویت ملی و فرهنگی کمک می‌کند، به کاهش اثرات منفی رسانه‌های بیگانه بپردازند. تولیدات رسانه‌ای بومی، که با ارزش‌ها و باورهای جامعه هماهنگ است، می‌تواند جایگزین مناسبی برای محتوای نامناسب رسانه‌های خارجی باشد. اما مقابله با این چالش‌ها نیازمند همکاری و تلاش جمعی است. دولت‌ها باید قوانینی وضع کنند که بر فعالیت رسانه‌های بیگانه نظارت داشته باشند و از انتشار محتوای مغایر با فرهنگ ملی جلوگیری کنند. رسانه‌های داخلی نیز باید با تولید محتواهایی که ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی را ترویج می‌دهند، نقش خود را در حفظ سلامت اجتماعی ایفا کنند. در این میان، خانواده‌ها باید با اتخاذ تدابیر مؤثر مانند استفاده از ابزارهای کنترل والدین و محدودیت‌های زمانی برای استفاده از رسانه‌ها، از آسیب‌های این رسانه‌ها جلوگیری کنند. در نهایت، مقابله با اثرات منفی رسانه‌های بیگانه و حفظ بنیان خانواده‌ها تنها با همکاری همه‌جانبه ممکن است. این اقدامات باید به‌طور مستمر و در راستای تقویت هویت فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی جامعه انجام گیرد. اگر تمامی اقشار جامعه از جمله دولت، رسانه‌ها و خانواده‌ها در این مسیر هم‌دست شوند، می‌توان به‌طور مؤثری از تأثیرات منفی رسانه‌های بیگانه کاست و بنیان خانواده‌ها را در برابر تهدیدات مختلف حفظ کرد.

## **پیشنهادهای**

برای پژوهش‌های آتی در زمینه اثرات رسانه‌های بیگانه بر بنیان خانواده‌ها و راهکارهای مقابله با آن‌ها، چند پیشنهاد قابل‌توجه وجود دارد که می‌تواند به گسترش و تعمیق این موضوع کمک کند:

**۱- تحلیل تأثیرات رسانه‌های بیگانه بر هویت فرهنگی خانواده‌ها:** پژوهش‌هایی که به‌طور خاص به تأثیرات رسانه‌های بیگانه بر هویت فرهنگی اعضای خانواده و تغییرات آن در طول زمان پرداخته و ارتباط

میان مصرف محتوای رسانه‌ای و تغییرات هویتی را بررسی کنند، می‌توانند نقشه‌ای جامع برای آگاهی از وضعیت موجود ارائه دهند.

**۲- مطالعه نقش سواد رسانه‌ای در کاهش آسیب‌های ناشی از رسانه‌های بیگانه:** پژوهش‌هایی که به بررسی اثرات سواد رسانه‌ای بر آگاهی خانواده‌ها از محتوای رسانه‌ای و توانایی آنان در تمایز محتوای مفید از مضر بپردازند، می‌توانند روش‌های مؤثری برای آموزش و پیشگیری از آسیب‌های رسانه‌ای به‌ویژه در میان کودکان و نوجوانان ارائه دهند.

**۳- بررسی تأثیر استفاده از رسانه‌های داخلی بر تقویت هویت خانوادگی و اجتماعی:** پژوهش‌هایی که به بررسی نقش رسانه‌های داخلی و محتواهای بومی در تقویت ارتباطات خانوادگی و حفظ هویت فرهنگی بپردازند، می‌توانند راهکارهایی برای تولید محتوای رسانه‌ای مؤثر و متناسب با نیازهای فرهنگی و اجتماعی جامعه ارائه دهند.

**۴- مطالعه تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر روابط خانوادگی و تعاملات اجتماعی:** پژوهش‌هایی که اثرات شبکه‌های اجتماعی بر ارتباطات خانوادگی، اعتماد و تعاملات میان اعضای خانواده را مورد بررسی قرار دهند، می‌توانند به شناسایی آسیب‌ها و چالش‌هایی که به دلیل استفاده بی‌رویه از این رسانه‌ها ایجاد می‌شود، کمک کنند.

**۵- بررسی روش‌های مؤثر نظارت والدین بر استفاده از رسانه‌ها:** تحقیقاتی که روش‌های مختلف نظارت والدین بر استفاده کودکان و نوجوانان از رسانه‌ها را ارزیابی کنند و نتایج آن‌ها را با توجه به تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی تحلیل نمایند، می‌توانند ابزارهای مؤثری برای ارتقای مسئولیت‌پذیری والدین و تقویت امنیت روانی خانواده‌ها پیشنهاد دهند.

**۶- مقایسه اثرات رسانه‌های بیگانه و داخلی بر خانواده‌ها در کشورهای مختلف:** پژوهش‌های مقایسه‌ای که اثرات رسانه‌های بیگانه و داخلی را بر بنیان خانواده در کشورهای مختلف بررسی کنند، می‌توانند به شناسایی ویژگی‌های مشترک و تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی در تأثیرگذاری رسانه‌ها کمک کنند. این پیشنهادات می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های مفید و کاربردی در زمینه تحلیل اثرات رسانه‌ها بر خانواده و جامعه باشد و به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی و رسانه‌ای کمک کند.

## منابع

۱. احمدی، فاطمه. «نقش آموزش‌های رسانه‌ای در تقویت آگاهی خانوادگی»؛ مجله دانشگاه علامه طباطبائی، شماره ۴، ۱۳۹۶.
۲. اسکندری، علی. «بررسی تأثیرات رسانه‌های بیگانه بر رفتار خانواده‌ها»؛ مجله علمی-فرهنگی، شماره ۱، ۱۳۹۸.
۳. افشاری، سارا. «رسانه‌ها و نقش والدین در تربیت دیجیتال فرزندان»؛ مجله اخلاق رسانه‌ای، شماره ۳، ۱۳۹۷.
۴. اقبالی، ابوالفضل. «از خانواده دینی تا خانواده رسانه‌ای». همشهری آنلاین، جلد ۱، ۱۴۰۰.
۵. امامی، محمود. «رسانه‌های بیگانه و شکاف نسلی»؛ مجله مطالعات اجتماعی، شماره ۴، ۱۳۹۶.
۶. بروجردی علوی، مهدخت. «نقش ماهواره در تغییر نگرش جوانان تهرانی به ازدواج». مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، جلد ۶، شماره ۱۹، ۱۳۹۴.
۷. بهبودی، صادق. «نقش حمایت از رسانه‌های داخلی در تقویت فرهنگ بومی»؛ مجله پژوهش فرهنگی، شماره ۴، ۱۳۹۷.
۸. پوریان، محمد. «مدیریت رسانه‌ها در خانواده: چالش‌ها و راه‌حل‌ها»؛ مجله روابط اجتماعی، شماره ۳، ۱۳۹۶.
۹. پیمانی، سید محمد. «ارزش‌ها و رسانه‌های بیگانه: تأثیر بر ساختار اجتماعی». انتشارات فرهنگ معاصر، دوره ۴، شماره ۲، جلد ۵، ۱۳۹۷.
۱۰. جعفری، رضا. «تأثیر رسانه‌های بیگانه بر نگرش جوانان به ازدواج و خانواده»؛ مجله روان‌شناسی اجتماعی، شماره ۴، ۱۳۹۷.
۱۱. حسینی، رضا. «تأثیر رسانه‌های بیگانه بر اضطراب روانی». انتشارات اجتماعی، دوره ۳، شماره ۱، جلد ۴، ۱۳۹۸.
۱۲. حسینی، علی. «نقش ارتباطات خانوادگی در بهبود روابط اجتماعی و روان‌شناختی»؛ مجله دانشگاه آزاد، شماره ۱، ۱۳۹۹.
۱۳. حسینی، علی؛ «رسانه‌های جهانی و فرهنگ مصرفی»؛ انتشارات فرهنگ، دوره ۳، شماره ۲، ۱۳۹۶.
۱۴. خالیدی، اسد. «مطالعه جامعه‌شناختی رابطه فناوری‌های نوین ارتباطی با ارتباطات خانوادگی». پژوهش‌های ارتباطی، جلد ۲۳، شماره ۸۷، ۱۳۹۵.

۱۵. خسروی، امیر. «فضای دیجیتال و تأثیر آن بر روابط خانوادگی و تربیتی»؛ مجله آوای فرهنگی، شماره ۱، ۱۳۹۷.
۱۶. رحمانی، محمد. «تحلیل نقش ارتباطات خانوادگی در ارتقای سلامت روانی اعضای خانواده»؛ مجله پژوهش‌های اجتماعی، شماره ۲، ۱۳۹۶.
۱۷. رحیمی، حمید. «تولیدات رسانه‌ای بومی و تأثیر آن بر تقویت هویت ملی»؛ مجله علمی، شماره ۱، ۱۳۹۹.
۱۸. رضوی، محمد. «رسانه‌های بیگانه و کاهش تعاملات خانوادگی»؛ مجله تحقیقات اجتماعی، شماره ۵، ۱۳۹۷.
۱۹. زاهدی، علی. «رسانه‌های خارجی و تأثیر آن بر خانواده‌های ایرانی»؛ نشریه پژوهش‌های فرهنگی، شماره ۳، ۱۳۹۷.
۲۰. شیرازی، محمد. «سواد رسانه‌ای و تأثیرات آن بر خانواده‌ها»؛ مجله پژوهش‌های فرهنگی، شماره ۲، ۱۳۹۷.
۲۱. عزیزی، محمد. «رسانه و فرهنگ بومی»؛ نشریه مطالعات فرهنگی، شماره ۲، ۱۳۹۸.
۲۲. علیزاده، نسرین. «تأثیر استفاده از رسانه‌ها بر سلامت روانی کودکان»؛ مجله سلامت روان، شماره ۵، ۱۳۹۸.
۲۳. غفاری، حسن. «رسانه‌های بیگانه و تفرقه‌افکنی اجتماعی»؛ مجله پژوهش‌های اجتماعی، شماره ۱، ۱۳۹۹.
۲۴. کاظمی، سارا؛ «تأثیر رسانه‌های بیگانه بر فردگرایی»؛ انتشارات پژوهش‌های فرهنگی، دوره ۱، شماره ۱، ۱۳۹۸.
۲۵. کاظمی، علی. «تأثیر رسانه‌های بیگانه بر روابط خانوادگی و اعتماد»؛ انتشارات دانشگاه تهران، دوره ۲، شماره ۳، جلد ۲، ۱۳۹۶.
۲۶. محمدی، حسن. «بررسی تأثیر فضای دیجیتال بر خانواده‌ها»؛ مجله دانشگاه تهران، شماره ۲، ۱۳۹۹.
۲۷. محمدی، عباس. «تأثیر رسانه‌های ماهواره‌ای بر تغییر نقش‌های خانوادگی در ایران»؛ مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ۱۵، شماره ۳، ۱۳۹۶.
۲۸. محمودی، فاطمه. «آسیب‌شناسی فضای دیجیتال و تأثیر آن بر روابط خانوادگی»؛ مجله فرهنگ و ارتباطات، شماره ۴، ۱۳۹۸.

۲۹. مهدوی، احمد. «بررسی تأثیرات تولید محتوای بومی بر هویت فرهنگی»؛ مجله دانشگاه تهران، شماره ۳، ۱۳۹۵.
۳۰. موسوی، حسین. «بررسی نقش رسانه‌های داخلی در تقویت فرهنگ بومی»؛ مجله پیام نور، شماره ۲، ۱۳۹۸.
۳۱. موسوی، حسین؛ «رسانه‌های بیگانه و تضعیف سنت‌ها»؛ انتشارات پیام نور، دوره ۴، شماره ۳، ۱۳۹۷.
۳۲. موسوی، فاطمه. «انسجام اجتماعی و تأثیرات رسانه‌ها». انتشارات دانشگاه تهران، دوره ۲، شماره ۴، جلد ۷، ۱۳۹۸.
۳۳. نوروزی، سیما. «اثر محدودیت‌های زمانی بر استفاده از رسانه‌ها در خانواده»؛ مجله پژوهش‌های اجتماعی، شماره ۳، ۱۳۹۵.